

- A) Porovnanie románu a poviedky
 B) Dom v stráni – základný konflikt, hl. myšlienka, výstižné citáty, vysvetliť, či je štýl reči Mateho typický pre spoločnosť – on sedliak
 C) Práca s ukážkou – hlavná myšlienka

A) ROMÁN – POVIEDKA:

ROMÁN: rozsiahle (spravidla) epické dielo, má zložitý dej, mnoho postáv. Vonkajším znakom románu je veľký rozsah - kniha, aj viac kníh. Vnútorne znaky románu delíme na postupy, témy, kompozície a prostriedky. Ak cieľom románu je zobrazovať komplikovanosť ľudského života, potom ide o literárny útvar značne zložitý. Román využíva všetky tri základné zobrazované postupy: epický, lyrický a dramatický. Epický je základný, a to rozprávačský. Lyrický postup sa využíva pri opisoch prostredia, prírody a postáv, pri zobrazovaní pocitov a pri úvahách. Dramatickým prístupom priamych rozhovorov medzi hlavnými postavami sa nielen charakterizujú hlavné postavy, ale aj hlavná dejová línia románu. Ak k pojmu román pridáme predikát, tak získavame vhodné triedenie románov. Napríklad: detektívny, dobrodružný, cestopisný, historický, životopisný, autobiografický, psychologický, sociálny, vedecko - fantastický a pod. Vyznačuje sa pružnou kompozíciou, ktorá umožňuje zachytiť rozsiahlu oblasť javov a udalostí, spoločenských vzťahov a psychologických situácií. Od **novely a poviedky sa odlišuje tým**, že sa dej zložito rozvetvuje a popri hlavnom motíve rozvíja veľa vedľajších motívov a podobne. Obyčajne zobrazuje dlhšie časové rozpätie a široký okruh životných javov a ide teda aj fyzicky o dlhú knihu.

POVIEDKA: kratšie epické dielo, zachytáva 1 udalosť zo života, má málo postáv. Poviedka je epický žáner krátkeho a stredného rozsahu s jednoduchou fabulou a menšou intenzitou dramatickosti. Patrí medzi tzv. krátku prózu. Hlavnými rysmi sú jednoduchý dej a nemennosť charakteru hlavnej postavy. Hlavnými prvkami poviedky sú: časová a často aj miestna neurčenosť a minimálny výskyt hrdinov a fantastických motívov. Hlavné postavy sa nevyvíjajú. Väčšina poviedok končí pointou.

B) DOM V STRÁNÍ: Realistický román, autor jednotlivé postavy a ich konanie opisuje objektívne, s ich dobrými, ale aj zlými vlastnosťami, pričom ale nezachádza do extrémov.

Téma: Láska zámožného Nika Dubčiča k sedliačke Katici Beracovej, pričom ich vzťah sa nemôže zakončiť svadbou, pretože sa principiálne prieči rodinným tradíciám a všeobecným zvyklostiam. Dielo zobrazuje život sedliakov na dedine, vzťahy medzi nimi a statkármi prostredníctvom vzťahu Nika a Katice.

Téma: spoločenské rozdiely

Idea: Autor poukazuje na rozdiel medzi dvoma vrstvami. Zobrazuje dobu, keď nastupuje kapitalizmus.

Idea: zemaní a sedliaci nenájdu spoločnú reč.

Kompozícia: 18 kapitol, chronologický

Prostredie: malé, juhoslovanské mestečko Grabovik na ostrove Brač

Čas: prelom 19. a 20. storočia

Jazyk: juhoslovanské a chorvátske slová, vyšší štýl

Postavy: Niko Dubčič – mladý, bohatý, prelietavý statkár, predstaviteľ vyššej vrstvy

Katica Beracová – sedliačka, mladá, pekná, pracovitá, predstaviteľka nižšej vrstvy, Nikova snúbenica

Mate Berac – sedliak, pracovitý, múdry, dobrosrdečný, otec Katice, ideál sedliaka

šora Anzula – Nikova matka, pracovitá, rozumná statkárka, obľúbená v meste,

Dorica Zorkovičová – mladá šikovná dievča, šora Anzula ju vychovávala pre svojho syna v kláštore, kam sama chodila

Zandome – Nikov priateľ, prefikáný figliar

Paško Bobica – mladý, usilovný sedliak, nerozvážny, ľúbi Katicu a preto prijme službu v meste, aby si zarobil viac peňazí a mohol Katicu požiadať o ruku

Obsah diela: Kompozícia deja spočíva na dvoch priebežne sa preplietajúcich rovinách: na ľúbostnom príbehu milencov a obraze tlaku objektívnych zákonov ich životného prostredia. Celým románom sa tiahne odveký zápas medzi sedliakmi a zemanmi, ich rozdiely a uvedomenie si úpadku zemanstva a viera v pozdvihnutie ľudu.

Dej: Odohráva sa na ostrove Brač, tento román opisuje dve rodiny. Jednu sedliacku, ktorej hlavou je Mate, poctivý a svedomitý ťažak (sedliak), ktorý je vážený aj medzi pánmi a ktorý si svojou šikovnosťou a pracovitou nahonobil slušný majetok. V druhej, statkárskej, rodine riadi všetko šora Anzula, vdova po kapitánovi Dubčicovi, ktorú autor vykresľuje ako dobrú statkárku, vždy ochotnú pomôcť. Mate má syna Ivana a dcéry Matiju a Katicu. Zatiaľčo Matija je „vážna, i v držaní i pohľade. Ona si je vedomá, čo je jej cieľ, ktorá cesta vedie k nemu – cesta rovná, hladká, vychodená“, Katica „pozerá na svet ešte zjašene, jej bytnosť je neustálená, v pohľadoch i pohyboch nepokoj čudné vlnenie, ktoré sa nedá napred uhádnuť ani vystihnúť, ktoré pozorovateľa prekvapuje podchvíľou a tým samým púta. V jej duši ešte nič nie je dokončené, iba čo v nej panuje napätosť, očakávanie čohosi neznámeho, veľkého a divného...“.

Nastáva čas fiery, veľkého sviatku na stráni pod Grabovikom, ktorý slávia všetci jeho obyvatelia, takže sa celá Mateho rodina zide doma. Dcéry idú na zábavu. Tu sa Katica stretá s Paškom Bobicom, ktorému sa kedysi sľúbila. Po roztržke s ním musia obidve odísť z oslavy. V ten večer sa Katica bližšie zoznami na panskom plese s mladým statkárom Nikom Dubčicom „ktorého zeme i jej otec obrába“. Na druhý deň ide Katica ku svojej sesternici a stretne sa s Nikom Dubčicom. On jej vyzná svoje city a neskôr sa s ňou chce oženiť. Lenže svadba nesmie byť skôr ako o rok, čo má byť skúšobná doba. Niko chce dosiahnuť pozdvihnutie sedliactva, tým, že sa oženi so sedliačkou Katicou. „Ja som vyšiel z ľudu, dušou i telom patrí ľudu. Môj otec ešte kopal. Čo na tom, že ma odchovali trochu v druhom vzduchu – napáchnutom benátskym zemianstvom, ktoré beztoho už nemá platnosť? Vo mne je predsa len krv ťažká...“, ale pritom si myslí, že ju ľúbi...

Onedlho sa zasnúbia. Niko sa zdôverí svojej matke – šore Anzule a ona ide na druhý deň na prehladku poľa. Tu stretne Mateho, ktorý je rázne proti „Vyženiem ja jej z hlavy panákov! Na panské chůtky privijem ja jej dobrú trávu. Oh, neboj sa, ešte som chvalabohu ja tu!“, pretože „Vaši synovia nevedia stavať hranicu svojej roztopaši“. ale nakoniec sa jej podarí presvedčiť ho, aby súhlasil. Mladí môžu svoje city prejavovať verejne. Niko navštevuje Katicu a sú spolu šťastní. Paško Bobica to nemôže zniesť a stále ich prenasleduje. Šora Anzula ešte vždy dúfa, že jej syn si to rozmyslí a nájde si dievča z bohatej rodiny. Pri ošeroch Ilija Zorkovič – Nikov kmotor. Je vážne chorý. Pošlú po jeho dcéru Doricu, ktorá je vychovávaná v kláštore a šora Anzula ju chystala Nikovi za ženu. Niko a Dorica celé noci sedia pri chorom Zorkovičovi, vtedy Niko pochopí svoj omyl, pochopí, že si nemôže zobrat' sedliacke dievča a zasnúbi sa s Doricou, lebo pochopí všetky rozdiely medzi ním a Katicou pri jednom obede, kde sa Dorica a Katica pohádajú kvôli nemu a Katica sa rozhodne, že sa za ňo nevydá a nahnevaná odchádza...

Niko žiada Katicu o odpustenie, no ona je k nemu odmietavá. Mate ťažko ochorie. Príde ho pozrieť šora Anzula. Dá mu peniaze pre Katicu ako odškodné. Dohodnú sa, že sa pokúsia spor urovnať. Paško Bobica príde zo služby domov a chce Katicu popýtať o ruku. Ona sa ešte hnevá na Nika, a tak sa poháda aj s ním. Paško sa stretne s Nikom, Doricou, šorou Anzulou a Iljom Zorkovičom, ktorí idú ku Matemu. Zoberú ho so sebou. Všetci sa stretnú pri Mateho smrteľnej posteli. Niko znova žiada o odpustenie a dostane ho. Paško žiada Katicu o ruku a ona prívolí. Ivan sľubuje, že sa bude starať o celý dom a rodinu. Niko sa zaväzuje, že bude viac pomáhať sedliakom. Na koniec Mate umiera, ale šťastný, že jeho dcéra si nezobrala Nika, ale Paška z čistej lásky, pretože sa „rozpadlo to, čo sa protivilo pravde a rozumu“.

Citáty:

„Veď konečne čo je život? Mysleli by sme, že život trvá, kým nastane smrť: a ja myslím, že my počíname umierať ešte vtedy, keď chodíme po svete zdraví a čerství. Nádej za nádejou Ťa opúšťa, žiadosti hynú a pomiňajú, na čom si si v mladosti zakladal, v starobe o to nestojíš. Tak poumiera pomaličky všetko, čo v tebe žilo, naostatok i priateľstvo. A keď vidíš pred sebou dlhú púť na druhý svet, srdce ti odpadne i od rodiny, lebo vidíš, že si na púti ostal sám, úbohý, nevládny - tak, ako keď si prišiel na svet. Nie div, že sa ti žiada odísť, keď ťa už žiada odísť, keď ťa už nič neviaže.“

„Oh, láska je predsa len mocný lekár, ona poskytuje balzam, lieči rany! Ako je sladko spočínúť v jej tóni, ako sa vlieva mier do srdca a pokoj!“

„Ženy neslobodno sťahovať vo všetkom. A menovite, keď ich zaujme nenávisť.“

Motto:

„Čo som sa naučil písať, myslím, že som pochytil z úst samého ľudu. Pozoroval som pilne, ako hovorí a vyjadruje svoje myšlienky. Zbadal som, že vysloví jednoducho a krátko, čo chce povedať, pritom zrozumiteľne, a ak môže, názorne...Majster slohu je ľud sám, ktorý si vytvoril reč a vie ňou narábať: kto sa chce učiť, môže sa uňho naučiť písať jasne a zrozumiteľne.“

DEJ:

Na začiatku diela Dom v stráni sa zoznamujeme s ťažkou rodinou Beracovcov, známych tiež ako Pretúrovci. V ich dome pod Grabovníkom, ktorý postavil starý Mate spolu s jeho ženou Jerou, teraz žijú okrem nich ich dve dcéry Katica a Matija, ktoré sú však v službe a najstarší syn Ivan so svojou ženou Baricou a ich dvoma deťmi. S príchodom Ivanovej manželky Barice nastávajú v rodine generačné problémy medzi Jerou a Baricou. Mate ako hlava rodiny využíva svoju autoritu a prinúti ich aby sa uzmierili. Barica je stále nespokojná a preto prinúti Ivana, aby išiel za Matem a povedal mu, že chce odísť do Ameriky na zárobky. Mate aj tu uplatňuje svoje postavenie v rodine a s cieľom udržať rodinu pohromade presvedčí Ivana, aby zostal doma. V meste sa koná veľká slávnosť známa ako fiera, pri ktorej sa rodiny stretávajú a oslavujú. Pri tejto príležitosti prichádzajú pod Grabovník Katica s Matijou, aby spolu s rodinou oslávili túto najväčšiu slávnosť v meste. Ako už tradične po ukončení hlavnej slávnosti, ktorá trvala celý deň, sa v meste konali dve tancovačky. Jedna v dome Bobicovcov pre ťažakov a druhá v dome šory Dory pre bohatých pánov z mesta.

Najprv sa Katica spolu s Matijou vydali ísť pozrieť na oslavu do Bobicovie domu, no Katica považovala túto zábavu pod jej úroveň, všednú a biednu, a tak sa rozhodli odísť. Tesne pred odchodom ju však pozve do tanca Paško Bobica, prostý ťažký mládenec, ktorému tesne pred odchodom do služby dala slovo, že sa za neho vydá. Odmietla ho a v náhlivosti odchádza zo slávnosti. Po ceste domov prechádzali popred dom šory Dory. Katica neodolala a na chvíľku nahliadla na túto slávnosť. Tu si ju všimol mladý šor Niko Dubčić, mládenec z najvýznamnejšej rodiny v kraji. Očarený jej krásou ju pozýva na tanečný parket. Toto sa nepáčilo starým dámam na slávnosti, a preto poslali pre starého Mateho, ktorý prišiel po svoje dcéry a odviedol ich domov. Po fiere sa majú Katica a Matija znovu vrátiť späť do služby, ale keďže majú ešte jeden deň voľna, Katica sa

rozhodne ísť navštíviť sesternicu. Po ceste stretáva Nika Dubčiča, ktorý jej vyznal lásku. Katica sprvoti nechce privoliť, pretože sa obáva, že by bola len jedna s mnohých Nikových zábaviek. No po Nikových slovách mu privolila. Dohovorili sa, že budú za ich lásku bojovať a jedinou Nikovou požiadavkou bolo, aby Katica odišla zo služby. Katica plná ideálov odchádza do služby, aby sa mohla vypýtať od svojej pani.

Mladý Niko sa po rozlúčke s Katicou vracia domov a pri večery sa so svojou láskou zveril aj svojej matke šore Anzule. Tá bola sprvoti veľmi prekvapená synovým výberom, pretože ona mu za ženu chcela dať dcéru svojej kamarátky Doricu Zorkovićovu. Vidiac, že by nátlakom nič nezmenila, nakoniec dáva Nikovi svoj súhlas. Anzula sa na ďalší deň vybrala aj spolu so sluhom na obchôdzku svojich i ťažackých polí. Rozmýšľala ako by sa mala zachovať k vzťahu jej syna a Katice, keď sa náhodne, no vhod stretla s Katiciným otcom Matem. Tu nič netušiacemu Matemu objasní situáciu, v akej sa ich deti nachádzajú. Hoci sa Mate sprvoti proti vzťahu rozhodne stavia napokon sa s Anzulou dohodli, že im budú pomáhať pri vzájomnom spoznávaní sa, aby sami zistili, či je ich láska pravá. Doma Anzula objasnila synovi svoje požiadavky: svadba sa bude konať najmenej o rok a ich vzťah musí byť verejný, bez žiadnych tajností. Jeden večer, keď Niko išiel pod Grabovník, stretol skupinku chlapcov medzi, ktorými bol aj Paško Bobica. Tomu sa nepáčilo, že Niko mu chodil „do revíru“, a tak na neho na spiatocnej ceste hádzali kamene, čím Paško vyvolal nehody medzi ním a Nikom.

Počas obaračky navštívil Nika Paško, ktorý mu prišiel odovzdať časť zo svojej úrody. Pretože Niko nezabudol na potupu čo mu Paško spôsobil, dal si ho zavolať do pivnice, aby sa spolu mohli porozprávať. Tu sa Niko po prvýkrát dozvedá o Katicinom sľube Paškovi, ktorý mu vykričí, že Katica ho chce len pre jeho peniaze. To je po prvýkrát, čo Niko začína pochybovať o ich vzťahu. Katica sa bála, čo spôsobia nehody medzi Nikom a Paškom a aj preto navštívila Zandomeho. Ten nakoniec našiel Paškovi prácu v meste, aby sa lepšie finančne zabezpečil, čo by mu malo pomôcť získať si Katicu, keď sa s Nikom rozíde, ako to Zandome predpokladal. Zatiaľ čo v dedine vrcholí obaračka, u Zorkovićiou majú vážne problémy so šorom Ilijom, ktorý dostal zápal pľúc. Bolo to s ním také vážne, že si dal zavolať svoju dcéru Doricu z kláštora. Niko pravidelne navštevuje chorého šora Iliju a nevediac ako pomaly začína mať Doricu radšej ako Katicu. Zo začiatku si to nechce priznať, no s Katicou ho spájajú už len jeho ideály, že prostredníctvom svadby sa zblíži s ťažackým ľudom a jeho sľub, ktorý jej dal.

Raz sa Niko znovu vybral pod Grabovník navštíviť Katicu. Tá však nebola doma, a tak ho prijala jej matka, stará Jera. V rozhovore s ňou sa Niko nielenže dozvie, že ľudia nesúhlasia s jeho vzťahom ku Katici, ale že ho zaň odsudzujú, čo je v rozpore s jeho plánom získať si ich priazeň, a preto sa Katici odcudzuje. Šora Anzula si všíma synovu dilemu, pre ktorú z dievčat sa rozhodnúť, a preto zorganizovala slávnostný obed na počesť vyzdravenia šora Iliju, ktorý mala pripraviť Dorica, aby predviedla svoju zručnosť a zaujala tak Nika. Niko sa slávnosti potešil a bavil sa na nej až kým na ňu neprišla samotná Katica, ktorú Anzula na obed zámerné pozvala. Niko porovnáva obe dievčatá a uvedomuje si, že si nikdy nebudú rovné. Správa sa ku Katici odmerane, ktorá pochopila čo bolo vo veci, vykričala Nikovi, že sa s ňou nemal zahrávať a s plačom odišla domov.

Obaja sa trápia. Katica pre svoju stratenú hrdosť a sny a Niko pre myšlienku, že jeho city ku Katici neboli také ozajstné ako si myslel, čím Katici ublížil. Zdôveril sa s tým Zandomemu, ktorý mu teraz predstrel svoje plány s Paškom Bobicom. Ten prichádza z mesta a dostáva sa mu veľkej úcty. Neváha a vidiac, že sa Katicin a Nikov vzťah rozpadol zveruje sa so svojimi úprimnými zámermi starej Jere a je ochotný si Katicu zobrať za ženu. Pod Grabovníkom sa dlho nezaoberali Katiciným problémom, pretože Mate začal poležiat a sťažovať sa na bolesť v boku. Doktor po vyšetrení zistil, že ma rakovinu a nedá sa mu pomôcť. Všetci v okolí smúti. Uvedomujú si, že s Matem nezomiera len hlava beračovskej rodiny, ale končí sa tým éra patriarchizmu v dedine. Mate sa na smrteľnej posteli snaží dohovoriť Katici, aby sa už nehnevala na Nika a súhlasila s Paškovou ponukou stať sa jeho ženou. Mate sa lúči s celou svojou rodinou a taktiez s Dubčičovcami. Na záver ešte požehnáva Nikovmu vzťahu s Doricou. Po dlhých dňoch bolesti Mate tesne pred novým rokom umiera.

CHARAKTERISTIKA POSTÁV:

Niko Dubčič: Niko je mladý, elegantný statkár z najvýznamnejšej statkárskej rodiny v okolí. Jeho otec, kapetán Luka, nahonobil veľký majetok, ktorý po jeho smrti pripadol celý jemu a jeho matke. Tá ho od malička vychovávala v statkárskom duchu a dovoľila mu všetko, čo len chcel. Jeho mládežnícke roky boli spojené s množstvom záletníckych dobrodružstiev, ktoré zažíval spolu so svojim najlepším priateľom Zandomem. Avšak až kým nespoznal Katicu, žiadny z týchto vzťahov nemal pre neho žiaden význam. Aj tento fakt spôsobil, že množstvo ľudí spočiatku považovalo jeho záujem o Katicu, len ako jednu z jeho ďalších zábaviek.

„Viete, aký je Niko. Bez výberu. Všetko mu je dobré.“ Už keď prvýkrát zbadal Katicu, očarila ho svojou krásou a neznajúc skutočnú hodnotu pravej lásky rozhodol sa ju požiadať o jej ruku. O úprimnosti jeho citov a zámerov svedčal aj fakt, že Katica bola prvé dievča, ktoré oficiálne predstavil svojej matke a bol rozhodnutý za ich vzťah tvrdo bojovať proti všetkým spoločenským predsudkom a neprajcom ich lásky. Katicu si stavia do obrazu ideálnej ťažacky, ktorá je veľmi rozdielna od zvyšku dievčat z jej spoločenskej vrstvy: „Nenie ti to, mama, prostá, obyčajná dievka; ani dievka ťažacka, ofúknutá mestským ovzduším!“ Mysli si, že ju pozná, no celé jeho zmýšľanie je ovplyvnené vášňou a citmi, ktoré mu nedovoľujú vidieť Katicine vlastnosti v reálnom svetle. Katicu pravidelne navštevuje a splňa si svoje povinnosti, ktoré vyplývajú z jeho pozície jej snúbenca. Sprevádza ju pri všetkých väčších udalostiach v meste a hrdo si stojí za svojím rozhodnutím zobrať si ju.

Pritom si nevšima reči plné posmeškov a odsudzovania nielen zo strany sedliakov, ale aj od samotných ťažakov, ktorým chce pomáhať. Už od malička vyrastal v ťažackom prostredí. Hrával sa spolu s ťažackými deťmi a aj preto, keď ho privítali u Beracovcov v dome, cítil sa tu príjemne a prirodzene. Tieto pocity a spomienky ho utvrdzujú v jeho pláne oženiť sa s Katicou a dostať sa tak bližšie k ťažackej vrstve, ktorú mal v pláne podporovať a zlepšiť jej život. „Ja som prvý statkár v meste, boháčmoja je povinnosť pomáhať ľudu, dvíhať ho mravne i hmotne. Vidíš teda, jedna z jeho dcér ľudu bude mi mostom, ktorý ma dovedie k srdcu ľudu...“ Takto argumentuje Niko Zandomemu, ktorý sa ho snaží odhovoríť a podáva mu niekoľko argumentov, ktoré sú proti jeho vzťahu s Katicou. Hoci si jeho slová nechce vziať k srdcu, zasadili v ňom štipku neistoty, ktorá ho nevediac ako prinútila otvoriť oči a začať si pomaly všímať škodoradosť a pretváрку zo strany ťažakov.

Je odhodlaný dať Paškovi príučku za jeho zlé a arogantné správanie. Nečakal však, že Paško na neho tak vyrukuje a vôbec nie, že mu vytmaví pravdu o Katicinom sľube Paškovi, ktorý mu dala ešte pred službou. Je zaskočený a začína čoraz viac pochybovať o úprimnosti Katiciných citov. Lahostajnými mu nezostali ani slová, že Katica ho chce len pre jeho postavenie a peniaze. „Do kalicha pôžitkov naliať mu kvapku horkého jedu... Zasadil mu do srdca trň, ktorý sa nedá ľahko vytrhnúť. Pripravil ho o vieru, zasial doňho pochybnosti, podozrenie -teraz len zrnko, to je pravda : no zrnko môže vzísť, rozrásť sa v strom veľký...“4 Postupom času, keď je čoraz dlhšie v spoločnosti Dorice, uvedomuje si, že láska, čo cítil ku Katici nebola tá pravá a že v skutočnosti ľúbi Doricu. Kládol si však za povinnosť dodržať slovo, ktoré dal Katici, v čom sa prejavuje jeho charakternosť. Svoj vzťah s Katicou si musí čoraz viac spájať s jeho plánom pomáhať ťažakom. Všetky jeho ilúzie o priblížení sa ťažakom cez svadbu s Katicou sa však rozplynuli po rozhovore s Katicinou matkou Jerou. Tá mu z chamtivosti začala vyprávať, ako sa Katica hanbila pred ostatnými ťažakmi, že jej nedal žiadny darček a ako jej ostatní ťažáci závidia a odsudzujú ju za vzťah s Nikom, čím vlastne totálne znechutila Nika a zničila aj poslednú vec, čo ho spájala s Katicou a to snahu priblížiť sa ťažakom.

Niko bol veľmi nešťastný zo svojho postavenia. Pri Katici zostával len z povinnosti a nechcel porušiť slovo, za ktorým si toľko stál. Pri pohľade na Doricu, ktorú nesmierne a vrúčne miluje si stále musí pripomínať: „Nie je tvoja- nebude nikdy tvoja...“5 Keď však videl arogantné a vulgárne správanie Katice na oslave, zlomila sa v ňom i posledná štipka trpezlivosti a rozišiel sa s Katicou. Smutný si musel priznať to, proti čomu tak dlho bojoval- proti faktu, že rod a postavenie znamenali veľmi veľa, čo sa týkalo charakteru a vystupovania dámy. V tomto mu pomohlo hlavne porovnanie Katice s Doricou: „No seberovné nikdy ony nebudú! Až teraz vidieť, čo znamená rod, pôvod, výchova...“6 I keď mu už nič nestálo v ceste byť šťastný s Doricou, stále ho trápilo svedomie, že zničil Katicinu česť.

„Nikdy si neodpustím, že som tak ďaleko zabrdol. Uvalil som do hanby seba a nadovšetko ju.. Tento hnusný fľak ostane navždy na mne. Bude ma páliť, hrýzť sťa rana raková.“7Snaží sa ju poprosiť o odpustenie, no keď vidí, že mu nechce odpustiť, hrdo odchádza odhodlaný začať žiť svoj život s Doricou bez žiadnych prekážok. Jeho vzťah s Matkou bol veľmi zvláštny. Jeden druhého milovali, no nedávali to na seba znať. Nikdy by neurobil niečo, čo by ju ranilo a aj preto sa vždy snažil plniť jej želania a rozkazy. Vďaka nej sa naučil čo je to zodpovednosť a pracovitosť. Pomáhal jej so statkom a mal na pláne ho rozvíjať a investovať do spoločného podniku so Zandomem. Bol vzdelaný a inteligentný. Študoval na vinárskej škole a svoje znalosti plne plánoval využiť pri podnikaní so Zandomem.

Katica: Mladé krásne dievča, s krásnymi čiernymi, lesklými vlasmi a veľkými čiernymi očami. Na rozdiel od svojej staršej sestry, je ešte neistá a nevie čo od života čaká: „V jej duši ešte nič nenie dokončené, iba čo v nej panuje napätosť, očakávanie čohosi neznámeho, veľkého a divného.“8 Je nespokojná so svojim spoločenským postavením, čo spôsobil odchod do služby, kde sa zmenil jej postoj k životu. Začala sa viac zaujímať o materialistické veci. Väčšinu peňazí zo služby míňala na okrasy, šaty a to všetko, aby mohla byť v centre spoločenského diania. Svoje vysoké nároky neuplatňuje len v materialistických veciach, ale aj vo svojom záujme o mládencov. Robí si posmech zo snúbenca svojej sestry Matije, ktorý je obyčajným, no za to pracovitým murárom. V jej posmechu sa odzrkadľuje aj trochu závidosti, že Matija už má chlapca, zatiaľ čo ona nie. Mate ju karhá a snaží sa jej poradiť, aby si nezakladala na bezvýznamných veciach. „Nepozerať ty nikdy, aký je tanier. Hlavná vec nie je, aký je, ale čo je na ňom.“9Katici tieto rady považuje za starosvetské, obmedzené a je z nich znudená. Otca odsudzuje za zastaralosť a že sa nedokáže zdať svojichpatriarchálnych názorov:

„Aké to, bože môj, náhľady, aké úzkoprsé, tesné náuky. Všetko vpratané do rámca, ktorý vytvorili ľudské predsudky... Múdrosť, ktorá nevidí na píad' od nosa a bojí sa najmenších prekážok !10 Na druhej strane hoci považuje Grabovník za zastaralý a odrezaný od zvyšku sveta, cíti sa tu naozaj doma a ideály, ku ktorým privykla v meste sa pomaly strácajú a pozerá sa na svet triezvejšie. Keď išli na tancovačku, ktorá sa konala počas fiery, obliekla si svoje najlepšie šaty. Keď však prišla na bežnú dedinskú zábavu, bola zhrozená ako sa tam ľudia môžu zabávať:

„Ako môžu takto-ako len môžu!“ trápí sa Katica nad ich malými nárokmi. Vidí sa jej, že predtým takto nebývalo. Vidieť, ľudia upadli, zosuroveli, zdívali, odkedy nebola doma.“ 11 Hlavným dôvodom jej zhnusení však bolo popanštenie sa. Keď tu uvidela Paška, spomenula si na pekné chvíle, ktoré s ním strávila. Pred tým ako odišla do služby mala Paška veľmi rada, dalo by sa povedať, že ho ľúbila: „Zasiahol mocne do jej života, spoprevracal všetko v duši čím hore, tým dolu. Naplnil ju netušenými myšliami, rozbúril v srdci nové, neznáme city.“ Nakoniec však na neho v meste zabudla a keď ho na fiere znovu uvidela, protivil sa jej pre svoju fádnosť a bezvýznamnosť. Keď prišla na ples pre sedliakov, stala sa centrom pozornosti. Všetci ju obdivovali pre jej krásu, čo jej nesmierne lichotilo.

„Čo sú druhé proti nej? Večet', vyžmýkaný citrón!“¹³ Niko ju opísal ako krásnu, nádhernú, plnú života a mladosti, s čiernymi očami zatienenými hodvábnou riasou cnejúcimi sa na tvári spolu so sviežimi perami. Hoci sa ju Mate po tancovačke snažil naviesť na „správnu cestu“, ktorá by sa nepriečila spoločenským tradíciám, stará Jera, rovnako ambiciózna a chamtivá ako Katica, ju posmeľuje a nabáda ju, aby sa nebála a ak bude mať príležitosť, nech sa s Nikom dá dokopy. Toto všetko len zvyšuje Katicine ambície: „Kto sa zrodil na plazenie po zemi, nech sa plazí. Ja chcem odletieť, kde je slnce, kde sú šire polia a háje...“¹⁴ Katica si spočiatku nie je istá úprimnosťou Nikových citov, a preto váha či má prijať jeho ponuku. Pri rozhodovaní záuradovala ctižiadostivosť a chamtivosť, ktorá napokon rozhodla, že Katica prijala Nikovu ponuku. „Tu je naostatok príležitosť, a to aká! Uskutočniť sny, dosiahnuť všetky túžby. Kedy sa naskytné druhá, skvelejšia a priaznivejšia? A ak sa chce vyšvihnúť, nemožno bez rizika; musí sa odvážiť, čo by sa neodvážila: veď len tak sa dá dosiahnuť, za čím duša túži...“¹⁵ Jej chamtivosť sa prejavila aj v deň, keď sa posledný deň vracala so služby v meste.

Pri vystupovaní z lode, bola očarená toľkou pozornosťou z Nikovej strany, že nemyslela na spoločnú budúcnosť ako páru, ale myslela na to, čo všetko vydajom získa. „Z nízkeho, skromného domku prejde do nádherného paláca. Bude rozkazovať celému mestu- každý sa jej bude koriť.“¹⁶ Videla, že situácia medzi Nikom a Paškom sa čoraz viac vyostruje, a pretože nevedela ako ju má riešiť zašla za Zandomem. Keď jej sľúbil, že jej pomôže spokojná sa vybrala navštíviť Nika do jeho domu. Keď sleduje šoru Anzulu pri jej práci a ako si seabedome vie poradiť s každým problémom, uvedomuje si, že ona jej nikdy nebude hodna, nikdy rovná. Napokon sa jej návšteva vydarila a Niko ju predstavil celému služobníctvu ako budúcu pani domu. Katica si uvedomovala, že sa s Nikom niečo dialo, pretože prestal chodiť pod Grabovník. Celé sa jej to vyjasnilo, až keď prišla do Nikovho domu na obed, ktorý pripravila Dorica. Tu pozorujúc Nikovo zvláštne správanie uvedomila si, obrovské rozdiely medzi ňou a Doricou a aj to aký to malo vplyv na Nika. Svoju prítomnosť ľutovala a cítila sa ponížená, s pošliapanou dôstojnosťou a obviňuje Nika za jeho chladnosť a city, ktoré prechovával k Dorici. Vinu za všetko čo sa stalo, čiže za to, že sa jej Niko odcudzil, dávala Dorici. Vo vrcholnom hneve sa ukázala jej nízkosť, keď sa znížila k vulgárnym nadávkam, čím si definitívne zavrela dvierka k Nikovmu srdcu. Keď sa natrvalo rozišla s Nikom, najviac ju trápila jej poškodená povest' a čo si budú myslieť všetci tí ľudia, čo ju videli s Nikom. Uzavrela sa do seba a dlho nevychádzala z domu. Mate sa jej snažil vysvetliť, že tak ako to dopadlo je správne, pretože sa to priecilo dávnym tradíciám. Jej pošliapaná hrdosť a hnev k Nikovi jej neumožňuje prijať Paškovu ponuku, stať sa jeho ženou. Až keď sama vytmavila Nikovi, čo si o ňom myslela a videla otca umierať na smrteľnej posteli, povolila z tvrdohlavosti, odpustila Nikovi a privolila na sobáš s Paškom priznávajúc, že ho ľubi. Bola pracovitá a poslušná. Svojho otca vrúčne milovala a po jeho smrti ešte dlho za ním smútila. Mate Berac Mate Berac, známy tiež ako aj Pretúr, je významným ťažakom -roľníkom v malom mestečku na ostrove Brač. Pochádza z významnej ťažackej rodiny. Mal 2 dvoch bratov. Ako mládenec odišiel z domu na zárobky a stal sa námorníkom. Slúžil pod velením Nikovho otca kapetána Luku Dubčiča. Ako 30 ročný sa oženil s peknou a pracovitou Jerou.

Spolu ťažko pracovali, a po dlhej a poctivej práci si nahonobili vlastný domček, polia a stali sa uznávanými nielen medzi ťažakmi, ale aj medzi pánmi: „Keď príde medzi pánov, i medzi nimi ma poctivosti.“¹⁷ Mate ma v diele niečo vyše päťdesiat rokov, má prešedivé čierne vlasy, dlhé fúzy, ktoré sa vynímajú na jeho hnedastej pleti. Má mohutnú hnedú postavu, na ktorej bolo možno badať znaky ťažkej roboty a roky strávené na tuhom Dalmátskom slnku. Nemal nijaké školy a aj napriek tomu ho v dedine považovali za človeka múdreho a inteligentného, ktorým Mate bezpochyby bol. Bol statočný a poctivý a vždy zdvorilý k ostatným ľuďom. Aj v najťažších životných situáciách si zachoval vlastnú dôstojnosť a nikomu sa nikdy nepodlizoval. Nikdy sa proti ničomu nebúril a dbal na spoločenskú slušnosť. S Jerou má 3 deti- syna Ivana a dcéry Matiju a Katicu. V rodine ma neohrozené miesto hlavy rodiny a každý ho rešpektuje: „Ja som gazda, mňa bude každý slúchať.“

Silou svojej osobnosti dbá, aby sa v jeho rodine dodržiavali nielen zvyky a tradície, ale aj nepísané, no prísne zákony spoločensko -triednych vzťahov. Keď nastavujú v dome nezhody medzi Ivanovou ženou Baricou a starou Jerou, Mate využíva svoje autoritatívne postavenie v rodine a objektívne rieši situáciu. Starej Jere radí, aby radšej ustúpila a nehádala sa s Baricou pre maličkosť, zatiaľ čo Baricu, ktorá chcela v rodine rozkazovať, objasňuje jej postavenie v rodine: „V pretúrovskej rodine bola stará obyčaj, že každý musel niekoho slúchať.“ Nakoniec Mate presvedčí obe ženy, aby sa uzmierili a presvedčí aj syna Ivana, ktorý za ním prišiel, aby si vypýtal povolenie ísť na zárobky do Ameriky, aby zostal doma a staral sa o spoločný majetok čím sa všetky problémy naoko „vyriešili“. Mate v ľuďoch vyvoláva pocit odhodlanosti, rozhodnosti a sebaistoty k čomu mu prispieva aj výzor, dodávajúci mu energickosť a niečo čo ľudí núti ho rešpektovať a obdivovať. Tieto pocity mal aj jeho syn, keď sa odhodlal za ním prísť a opýtať sa ho na odchod do Ameriky: „Muž ktorému, v každom mihu, v každom pohybe vyráža sa odhodlanosť, rozhodnosť.“

Hoci mal Mate v domácnosti autoritatívne postavenie a pôsobil drsne a necitlivo, v skutočnosti bol veľmi láskavý a citlivý a veľmi si zakladal na šťastí svojich detí. Mal rád všetkých z nich, no najviac najmladšiu Katicu, ktorá bola jeho miláčikom. Keď išiel po Katicu a Matiju na slávnosť u šory Dory, chcel Katicu potrestať, no keď ju videl krásnu tancovať s Nikom bol na ňu v kútiku duše hrdý aj keď to na sebe nedal zdať a stále pôsobil prísne. Vo svojej rodine sa snaží zachovať staré spoločenské pomery, a pretože si uvedomuje rozdiely medzi spoločenskými vrstvami dohovára Katici, aby sa nezdržovala v prítomnosti pánov. Jeho zámerom bolo priviesť ju na správnu cestu, ktorú mala predurčenú svojím spoločenským postavením. Keď sa Mate dozvedá o vzťahu Nika a Katicy, rozhodne sa proti nemu stavia a chce prinútiť Katicu zabudnúť na Nika: „Vyženiem ja jej z hlavy panákov!“²¹ Bojí sa o česť svojej dcéry a vie, že ich vzťah nemá budúcnosť pre spoločenské rozdiely. „Ja ju viedol k cnosti, a ona- hľa, do bahna sa rúti, do záhuby!“²² Mate bol taký nahnevaný, že po prvý krát v živote sa opovážil otvorene vystúpiť proti pánom. Vinu za celú situáciu kladie na plecía Nika a hlavne šory Anzuly, ktorú obviňuje zo zlej

výchovy. „Kto nám má predchodiť dobrým príkladom, nás nízkych, ktorí sa prpleme v čiernej zemi od svitu do mraku, aby sme nezhylnuli od hladu a aby si naši hospodári mohli hovieť v pohodlí?

Oni majú svietiť nám, ktorí nemáme kedy pozdvihnúť oči k výšinám.... A čo vidíme? Práve z ich domov vychodí hniloba, smrad a skaza a šíri sa do našich tichých chalúp, do našich čistých rodín. Diet'a odrástlo bez bázne božej; nemá nad sebou pána, ani hospodára. Každá chuťka musí byť splnená, nič sa mu nemôže odoprieť. Treba ich pustiť- nech špinia, šliapu česť, prznia, trhajú sväté zväzky!“ Aj tu môžeme vidieť, že hoci si Mate uvedomoval, že len vďaka ľuďom ako je on sa páni môžu mať dobre, nebúri sa proti spoločenskej rozvrstvenosti, ba práve naopak schvaľuje ju, len sa mu nepáči, že pánsky chlapani ako Niko sa zahrávajú s prostými dievčatami. Napokon, keď sa trochu upokojil, Anzula sa mu zaručila za synove konanie a spoločne sa napokon dohodli, že im v ich vzťahu nebudú prekážať a tým im poskytnú príležitosť uvedomiť si nereálnosť ich vzťahu. Celý život zasvätil práci na poli a vo viniciach a aj keď bol na mori, nemohol tam vydržať, pretože ho táto práca nenapĺňala tak ako práca na poli a vo viniciach. V nej vidí zmysel svojho života a bez nej by mu život pripadal prázdny a bezvýznamný:

„ Za Matem vtiahla do izby vôňa viníc a hory, zeme, v ktorej sa prehrabuje i bude sa prehrabávať až do smrti.“ 24 Ani sa nenazdal ako, začalo ho počas oberačky pobolievať v boku. Premáhal sa, pretože vo viniciach bolo ešte veľa roboty. Keď však bolo všetko hotové Mate cítil, že to bola jeho posledná oberačka. Preto sa išiel prejsť po celom svojom majetku, zhodnotil svoju celoživotnú prácu a až potom, keď videl aj posledný kúsok svojej zeme poddať sa liečiť. Nakoniec vysvitlo, že má rakovinu a bolo len otázkou času kedy zomrie. Mate sa smrti nebojí. Počas choroby ho navštívilo mnoho ľudí, medzi ktorými bola aj šora Anzula. Prišla za ním, aby mu ponúkla peniaze ako odškodnenie pre Katicu. Mate hrdo odmieta, no nakoniec po uvážení peniaze prijíma a lúči sa s ňou. Pred smrťou chce Mate ešte doriešiť nedoriešené problémy a napraviť čo sa ešte dalo. Dohovoril Katici, že jej láska s Nikom bola už od začiatku nezmyslom a aby sa nepriečila Paškovej ponuke vziať si ho za muža. Nikovi požehnal v jeho vzťahu s Doricou. Celý svoj majetok odkázal synovi Ivanovi, pretože nechcel aby sa po jeho smrti rozdelil na menšie časti.

Mate si uvedomuje, že umiera bez nástupcu a nasledovníka, ktorý by jeho tradíciu a jeho názor udržiaval čo i len vo vlastnej rodine. Ešte menej vyhliadok je, že by jeho patriarchálny názor niekto udržiaval v spoločnosti. Šora Anzula si pri Mateho smrteľnej posteli uvedomuje, že dom Mateho Beraca je: „Skutočne jediný dom zo sedliackych..., jediný dom, čo poznám, ktorý vie, že má gazdu a hlavu.“ 25 Teda jediný patriarchálny dom. A pravé tento jediný, patriarcha, umiera prakticky bez nasledovníka. Mate sa pred smrťou zamýšľa nad zmyslom života. „Mysleli by sme, že život trvá, kým nastane smrť: a ja si myslím, že my začíname umierať ešte vtedy, keď chodíme po svete zdraví a čerství. Nádej za nádejou ťa opúšťa, žiadosti hynú a pomiňajú, na čom si si v mladosti zakladal, v starobe o to nestojíš.“ Šora Anzula Šora Anzula, vlastným menom Angeolina, pochádzala z významnej šľachtickej rodiny, ktorá však trpela nedostatkom peňazí. Aj pre tento problém sa veľmi mladá vydala za bohatého a úspešného kapetana Luku Dubčiča. Mala ho veľmi rada. Kapetan Luka ju zahrnul všetkým čo len chcela a ona mu na oplátku bola obetavou a vernou manželkou. Spolu mali jedného syna Nika. Po pár rokoch však Luka zomrel a ona sa ešte vždy mladá a atraktívna stala vdovou.

Mala potom ešte mnoho ponúk na vydaj, no ona zasvätila celý zvyšok života zveľadovaniu majetku a výchove syna. V meste zastávala post najvýznamnejšej šory. Bola veľmi prísna k ťažakom a služobníctvu a aj napriek tomu bola medzi nimi veľmi obľúbená: „ Šora Anzula nie je osihotená v našom meste, bárs sa všetko pred ňou trasie. Nieto veru nikoho, kto by ju nenávidel: naopak, každý si ju ctí a váži!“ 27 Šora Anzula je pracovitá, energická, veľmi múdra a inteligentná žena čosi po štyridsiatke. Každý deň dávala pozor na prácu nielen okolo svojho statku, ale mala na starosť aj záležitosti pol mesta. Nikdy neodmietla pomoc ľuďom, ktorý ju potrebovali. Bola skúsená nielen v poľnohospodárstve, ale vyznala sa aj v liečení chorých ľudí. Mala veľmi rada svojho syna, o čom svedčí aj fakt, že sa pre neho už nikdy viac nevydala. Ich vzťah bol však netradičný: „Nik by neriekol, že ste mater a syn. Tak čudne akosi zaobchodíte jedno s druhým.“ 28 Aj napriek všetkému sa mali veľmi radi a nikdy by neurobili nič, čo by mohlo toho druhého raniť. Bola schopná urobiť pre Nika všetko čo len mohla, o čom svedčí aj fakt, že spočiatku bola ochotná vzdať sa v jeho a Katicin prospech celého svojho postavenia v domácnosti.

Spočiatku si myslela, že Niko sa chce s Katicou iba zahrávať a využiť ju ako mnoho ťažkých dievčat pred tým. A aj preto mu dohovárala, že Katica pochádzala z poctivej rodiny a pretože si Anzula celú túto rodinu vážila, zakázala Nikovi, aby sa s Katicou zahrával. On však poprel zlé zámery a oznámil jej, že sa chce s Katicou oženiť. Videla, že Nikovo rozhodnutie oženiť sa s Katicou bolo do veľkej miery ovplyvnené emóciami a krátkodobým poblazením z Nikovej strany a aj preto mu radila a nástojila, aby sa svadba nekonala skôr ako o rok, čo považovala ako dosť dlhú dobu, aby Niko vytriezvel z nezmyselnej lásky. „Vytriezvej trochu z opojenia -rozvažuj, porovňavaj. Drž sa rozumu a nie slepej náruživosti.“ 29 Z Nikovho výberu je Anzula veľmi nešťastná, pretože si pre neho predstavovala oveľa lepšiu nevestu z rovnakej spoločenskej vrstvy a ktorá by spĺňala kritéria: „ Rod, majetok, postavenie, lesk a elegancia.“ Toto všetko nachádzala v dcére svojej najlepšej kamarátky, Dorice Zorkovičovej, ktorú po spoločnej dohode s jej matkou poslali do kláštora, aby sa naučila dobrým mravom a správaniu aké správna dáma mala vedieť. Niko ju odsudzoval za neschopnosť prijať myšlienku, že by si našiel manželku z nižšej vrstvy.

Za tieto predsudky Anzula nemohla, pretože bola vychovaná v myšlienke, že ťažáci sa nikdy nebudú rovnať sedliakom a s touto myšlienkou bol spätý celý jej život: „ Ty povieš- predsudky. A darmo je- v nich sme sa rodili, v nich odrástli, v nich ostareli: ťažko nám sa búriť a dvíhať proti nim. Nimi sa svet riadil, podľa nich pokračoval a dosiaľ sa osvedčovali...“

Anzula si uvedomuje, že po Nikovej svadbe príde do domu nová gazdiná a ona bude musieť prenechať svoje miesto jej. Tieto myšlienky jej spôsobujú množstvo neistoty, čo sa stane nielen s jej statkom, ale aj s ťažactvom, na ktoré počas tých dlhých rokov dávala pozor a stavala sa do roly jeho obrodinky. Myslí si, že bez dozoru pánov ako je ona by boli ťazaci zaostalí a nemohli by prosperovať: „Težak je ako dieťa. Treba naň dozerat' - a nadovšetko treba ho naučat' a karhat'.“³¹ Úvahy šory Anzuly na túto tému sa pohybujú na okraji sebazbožňovania. Táto starostlivosť o ťažactvo je do veľkej miery aj plastikou vlastného sebeckého šory Anzuly. Väčšinu týchto úvah v nej vyvoláva totiž predstava, že by sa svojho miesta mala vzdať v prospech Katicy- ťazackej dcéry. Aby si uľavila a utvrdila sa v svojom rozhodnutí stiahnuť sa do úzadia a nechať celý statok na Nikovi a jeho novej žene, odišla na obchôdzku poli. Keď sa však pozerala na výsledky svojej celoživotnej práce, jej predsavzatia sa náhle rozplynuli a zvíťazila jej sebeckosť spojená z hlboko zakorenenými tradíciami a láskou k jej práci. Stretnutie s Matem jej prišlo vhod, pretože sa chcela dohodnúť ako budú postupovať v riešení sŕahu ich detí. Vedela, že čím viac by Katici a Nikovi zabráňovali stykať sa, tým viac by ich vzťah upevnili, čo by bolo v rozpore s jej plánmi rozdeliť ich. Keď však oznámila Nikove zámer, že sa chce oženiť s Katicou starému Matemu, ten sa v zápale zlosti odhodlal obviňovať Anzulu, ktorá bola jeho hospodarica, za zlú výchovu mladého Nika, ktorému dovoľovala všetko, čo len chcel. Anzula mu nemôže oponovať, pretože si už dávno uvedomila chyby, ktoré robila počas Nikovej výchovy. Jedinou jej obranou bolo, že ako žena bez muža nemala čas na všetky veci, čiže na výchovu syna aj starosť o majetok zároveň. Matemu sa dokonca zverila, že je veľmi nešťastná z toho, že Nikovou manželkou sa nestane Dorica ako to pôvodne plánovala, no je ochotná prijať Katicu do svojho domu. Matemu sa zaručila za úprimnosť Nikových zámerov a ubezpečila ho, že aj v prípade rozchodu by Katicina česť neutrpla veľkú ujmu.

Anzula nebola zlomyseľná. Keď prišla Katica po prvýkrát do ich domu, Anzula ju prijala vládne a priateľsky ako seberovnú. Snažila sa jej pomôcť, hoci ju mohla karhať za množstvo nedostatkov, ktoré Katica mala. Keď prišla mladá Dorica domov z kláštora, aby mohla byť so svojim otcom, až vtedy si Anzula začala naplno uvedomovať, akú veľkú chybu by Niko urobil, keby si zobral Katicu namiesto Dorice. A tak, aby to nikto nezbadal, začala potajomky pomáhať Dorici. Kúpila jej pekné drahé šaty a zorganizovala oslavu v Dome kapetana Luku na počesť uzdraveného Iliju, ktorú mala pripraviť Dorica. Jej dielo potom zavŕšila pozvaním Katicy na obed vďaka čomu mohol Niko porovnať obe dievčatá a rozhodnúť sa pre lepšiu z nich, pre Doricu. Ako sama vravela ona nerozdelila Nika s Katicou. Ona len dopomohla tomu aby sa ich rozchod uskutočnil skorej: „Pri prvom náraze ich láska stroskotala a oni sa rozišli sami od seba. Ja som v tom dopomohla iba natoľko, aby roztržka nastala čím skorej, keď už raz mala nastať.“

Bola charakterná a vedela si stáť za svojim slovom. Keď Mate ležal na smrteľnej posteli, navštívila ho a ponúkla mu peniaze ako odškodnenie pre Katicu, že musela zniesť potupu pri rozchode s Nikom. Plne si uvedomovala, že s Matem nezomiera len obyčajný ťazak, ale že s ním zomiera aj jeden z posledných patriarchov v okolí, a že sa minuli časy keď sa ťazaci pozerali na svojich pánov ako vodcov, bez ktorých by si nevedeli dať rady. Paško Bobica Paško Bobica bol ťazacký mládenec. Pochádzal z početnej ťazackej rodiny. Katicu ľúbil už veľmi dávno a spoliehal sa na to, že keď príde zo služby, zoberú sa a budú gazdovať na rodičovskom majetku. Keď však videl, že Katica po návrate zo služby o neho nejaví záujem bol nešťastný. Nemohol však zabrániť svojim úprimným citom, ktoré k nej prechovával. Keď ju a Nika prvýkrát pristihol, cítil sa podvedený a ponížený: „A ja- ja som ju úprimne ľúbil! Hľadel na ňu ako na blahoslavenú pannu!“ Celu situáciu dáva na zodpovednosť Nikovi, ktorého sladkým rečiam nemohla nevinná Katica odolať:

„Nie ona- ona za nič nemôže- on nech zodpovie -on, on...“ Preto, keď videl Nika ako ide jeden večer za Katicou, rozhodol sa mu dať príučku. Spolu s ostatnými mládenkami do neho hádzal kamene. Bol hrdý, no zároveň veľmi prchký a spurný. Keď prišiel do Nikovej pivnice počas oberačky, nebál sa ho a uvedomoval si, že Niko, hoci je jeho hospodár, mu nemôže zobrať to najhlavnejšie jeho dôstojnosť a odhodlanosť získať si

DEJ STRUČNE:

Dej sa začína veľkolepou oslavou dalmatínskeho sviatku zvaného fieru. Tejto príležitosti sa zúčastnia i dve dcéry ťazaka Mateho Berca prichodiace zo služby v meste. Krásou mladšej Katicy je okúzlený miestny boháč, statkár Niko Dubčić, ktorý je však povestný svojou prelietavosťou. Zverí sa so svojou láskou matke, múdrej a rozvážnej šore Anzule, ktorá sa najprv snaží priviesť syna k rozumu, no nakoniec mu dá súhlas k sobášu, ktorý sa však musí konať až za rok. Dokonca presvedčí i Mateho, otca nevesty, aby nebránil zaľúbencom vziať sa. Na počiatku Niko chodí navštevovať svoju nastávajúcu každý deň a Katicina prvotná vypočítavosť sa začína pretvárať na lásku. No po čase u Nika dochádza k odcudzeniu v dôsledku rozumovej úvahy, no i hrabivosti a sebeckosti Katinej matky Jery. Od Katicy ho odtrhne tiež mladá, krásna Dorica, ktorá sa vracia do svojho rodiska kvôli chorobe otca Iliju, dávneho priateľa Dubčićovcov. Túto očarujúcu devu šora Anzula od malička vychovávala v kláštore, aby sa v dospelosti stala jej synovi dobrou manželkou. Katica spozoruje Nikovo odcudzenie i to, čo ho spôsobilo a upadá do zúfalstva. Jej utrpenie sa znásobuje, keď jej otec Mate ochorie nevyliciteľnou chorobou a priamo pred jej očami z neho postupne uniká život. Manželstvo a šťastný život jej ponúka mladý, driený Paško, ktorému sa dávno zaslúbila, no potom ho zradila kvôli Nikovi. I keď Katica vidí jeho lásku k nej, tvrdohlavosť a hrdosť jej zabráňuje priznať sa k náklonnosti k nemu. Nakoniec sa s ním zasnúbi, no až po rozhovore s otcom, ktorý krátko na to zomiera.

ŽIVOTOPIS:

MUDr. Matej Bencúr 1860 – 1928, pseudonym: 1) jeho matku prezývali Kukučou, strácala zrak, nazerala do dvorov 2) podľa popínavej rastliny kukučiny. Narodil sa na Orave v dedinke Jasenová, tu chodil do obecnej školy, Gymnázium RV, MT, BB, učiteľstvo Kláštor pod Znievom, po skončení štúdia učiteľ v Jasenovej (v škole kde študoval), 1885 sa vzdal učiteľského povolania a odchádza študovať do Prahy na Karlovu univerzitu medicínu. Potom lekár v Dalmácii na ostrove Brač v dedine Selce, pretože v Prahe sa zoznámil s 1 chorvátskym obchodníkom – Didolič, ktorý mu pomohol zohnať miesto. 1904 sa oženil s Pericou Didoličovou (dcéra) a o 3 roky odchádzajú do Južnej Ameriky. Pobudol v Buenos Aires – tu pracoval, ďalej pracoval v Santiagu de Chile – v nemocnici, odchádza do Punta Arenas – Chile, kde sa usadil a pracoval ako lekár medzi chorvátskymi vystáhovalcami, mali ho radi. 1922 odchádza do MT, v nasledujúcich rokoch sa vrátil do Chorvátska, lebo ho sklamlali slovenské pomery. Usadil sa kultúrnym meste Lipik – tu do choroby 1928 zápal pľúc, v nemocnici v Pakraci pri Lipiku zomiera po komplikáciách. Je pochovaný na národnom cintoríne v MT, 1928 jeho pozostatky sem prevzali z Mirogoja. **Osud si ma vybral, aby ma dobre popreháňal.** Myšlienka o ľude: **Nám prichodí čakať všetko od ľudu, v ňom je náš koreň a naša sila.**

ZDOJE TVORBY: 1) dedinské prostredie 2) školské 3) pražské 4) námety z Dalmácie 5) vystáhovalstvo v Latinskej Amerike 6) historické témy

ŽÁNRE: poviedky, novely, črty, spoločenské / historické romány, cestopisné črty, publicistika – fejtóny, dráma – div. hra

ZNAKY TVORBY:

- 1) 1. fáza realizmu (Neprebudený)
- 2) rozsiahla dejovosť – fabula (Dom v stráni)
- 3) jemný humor, slovná, situačná komika (Neprebudený)
- 4) splýva s dedinským myslením – hovorová reč, dedinské zvyky, tradície, ľudové postavy (Dom v stráni: Šora Anzula, Neprebudený – Totka)
- 5) charakterová a psychologická kresba postáv, vykresľuje povahy, osudy dedinských ľudí (Neprebudený: Ondráš Machuľa)
- 6) väčšinou končia šťastne (Dies Irae: Juro + Otec Sýkora)
- 7) vplyv Tolstého: „*Neprotivíť sa zlu násilím*“ (Mať volá: túžba po domove)

Prvá poviedka **NA HRADSKEJ CESTE**: vyšla v Národných novinách, **1.x** ňou stúpil do literatúry DEDINSKÝ ČLOVEK.

Krátke prózy z ľudového prostredia: zameriava sa v nich na pozorovanie dedinských ľudí, ich zvykov a tradícií. Dedinského človeka opisoval s chápvým, láskavým humorom!!! Napr. **Na Ondreja, Na jarmok, Dedinský jarmok, Veľkou lyžicou, Rysavá jalovica, O Michale, Neprebudený...**

NEPREBUDENÝ: psychologická poviedka, ako jediná končí tragicky. Autor v nej zobrazil s ľudským pochopením myšlienky a city duševne zaostaleho dedinského pastiera husí – Ondráša Machuľu. Touto postavou vniesol autor do literatúry typ hrdinu z periférie dedinského života. Ondráš má 20 rokov, ale má dušu naivného, bezbranného dieťaťa, nevie rozlíšiť sen od skutočnosti, chce sa iba hrať, sníva o zámkoch. Je nielen duševne zaostalý – neprebudený, ale má i znetvorenú tvár a zmrzačené telo, preto jeho otec odišiel z domu, nedokázal sa pozerieť na svojho syna mrzáka. Matka sa utrápila na smrť, Ondráš po smrti rodičov odchádza bývať k tete, volá ju Totka. Machuľa obdivuje Zuzku Bežanovic, najkrajšie dievča v dedine. On nevie klamať, a tak keď mu raz Zuzka zo žartu povie, že že si ho vezme za muža, je si istý, že to myslela vážne. Zuzka až neskoro zistí, že jej uveril, a tak, aby sa ho zbavila, začne pripravovať svadbu so svojim snúbencom Janom Dúbravovic. Keď u Bežanovcov chystajú svadbu, pastier Machuľa si stále myslí, že to ide o jeho sobáš so Zuzkou. Jeho teta ale od začiatku tuší, aké následky preňho bude mať sklamanie, a tak ho v deň svadby Zuzky a Jana zamkne do komory. Keď sa odtiaľ Ondráš dostane von, uteká k Bežanovcom. Už je po sobáši a začína sa hostina. Je sklamaný, vyjde von a smúti, pretože si myslel, že zmeškal vlastnú svadbu a preto si namiesto neho Zuzka zobrala Jana. Vtedy však stodolu Bežanovcov zachvátia plamene. Všetci utekajú z domu a zachraňujú dobytok z maštale. Zabudnú však na husi. Spálená povala má každú chvíľu spadnúť, takže sa nikto neodváža vyvieť ich. Zrazu Ondráš vbehnú do stodoly po husi a povala sa v tej chvíli prepadne. Na druhý deň je pohreb a všetci smútia za nebohým pastierom. Charakteristika hl. postavy: Ondráš Machuľa bol síce postihnutý, ale aj tak dobromyseľný a slušný človek. Mal škaredú tvár, bol malý a často sa správal detinsky. Citát: „*Ludia pozerajú vždy len za tým, čoho nemajú. To, čo majú, nevážia si ani zamak.*“

Pražské prostredie, pôsobil v spolku Detvan, prózy: **Na obecnom salaši, Pred skúškou, Mladé letá, Vianočné oblátky**, úvod k **Vakáciám, Keď báčik z Chochoľova umrie** (obraz zemanstvo, príslušníkom zemanstva je Aduš Domanický).

KEĎ BÁČIK Z CHOCHOĽOVA UMRIE: predstavuje jedného takéhoto príslušníka zemanstva – Aduša Domanického z Domaníc. Pán Aduš nemá už nijaký majetok a svoju záchranu vidí iba v blízkej smrti bohatého príbuzného báčika z Chochoľova. Oproti Adušovi stojí priekupník Ondrej Tráva bezohľadne zhŕňa majetok.

DIES IRAE: Na závažný problém doby – honbu za peniazmi Kukučín poukázal v poviedke **Dies irae** (Dni hnevu). Dielo *Dies irae* patrí medzi jeho vrcholné poviedky. Príbeh sa odohráva na pozadí cholerovej epidémie v obci Lomnica, medzi dvoma zemianskymi rodinami. Patrí k vôbec najlepším poviedkam. Poviedka s románovou kompozíciou. Dráma peňazí, tvrdí: Peniaze kazia človeka. Resumé: nemá záporné postavy, ide len o charakterové protiklady, rozum s citom. Konflikty rieši harmonicky (v protiklade ku *Timrave*, *Tajovskému*), na báze mravného princípu. Pracuje s iróniou- ak ide o ľud- ľahká, páni- ostrejšia. Dej sa dotýka cholerovej epidémie z roku 1874. Starý Sýkora, dedinský úžerník, ktorému záleží len na peniazoch, zakáže chodiť synovi Jurkovi za Evkou Zimovou, lebo jej rodičia richtárovci sa zadĺžili. Druhého syna dal na vojnu lebo ho podozrieval z krádeže svojich peňazí. Keď Jurko ochorie na choleru, nejde ho ani pozrieť iba keď mu zmiznú peniaze zo sypárne a upodozrieva richtára Zimu. Keď však uvidí, v akom stave je Jurko, čosi sa v ňom zlomí. Celú noc prebdel a rozmýšľal o svojom premárnenom živote. Uvedomil si, že jeho jediným cieľom nebola rodina, ale mamona. Keď prišiel o majetok, stratil zmysel života. Všetko oľutuje, prejaví dovtedy u neho nevídaný cit k synovi a ospravedlní sa richtárovi a jeho rodine. Jurkovi je ihneď lepšie, obe rodiny sa zmierili a začali prípravy na svadbu. Martin Kukučín v tejto poviedke zobrazil upadajúce zemianstvo. Sýkora - symbol zemianstva, stratou majetku stráca aj svoje ideály. Vykreslil tak morálnu premenu človeka, ktorý bol celý život nenávidený. Poukazuje aj na fakt, že vždy je čas na nápravu osobnosti.